

Vidensnotat:

Fondsdanmark

INDHOLD

Fonde og fondslignende foreninger	1
Hvad er en fond?	1
Hvor mange fonde og fondslignende foreninger er der?	2
Fondes bidrag til samfundet	2
Et dybere kig på bevillinger	3
Udviklingen i filantropiske arbejdsmetoder	3
Fonde og skat	4
Governance og god fondsledelse	5
Fonde kommer i mange typer og størrelser	7

FONDE OG FONDSLIGNENDE FORENINGER

I dette notat fokuserer vi på de private selvejende fonde og fondslignende foreninger, der uddeler penge til almennyttige formål. Betegnelsen "private selvejende fonde" dækker over erhvervsdrivende og almene fonde (ikke-erhvervsdrivende fonde), der er etableret med private midler i modsætning til f.eks. offentlige fonde, der stiftes og finansieres af det offentlige (bl.a. Innovationsfonden). For at lette læsningen har vi i det følgende brugt den kortere betegnelse "fonde" frem for "private selvejende fonde".

De fondslignende foreninger¹ arbejder filantropisk ligesom fondene, men er som foreninger underlagt andre regler, bl.a. vedrørende governance og beskatning.

HVAD ER EN FOND?

Ifølge Den Danske Ordbog er en fond en "selvejende institution der administrerer en kapital som er doneret, afsat eller opsparet til uddeling til bestemte, typisk velgørende formål eller til driften af en erhvervsvirksomhed". Læs mere om de forskellige fonds- og foreningstyper på side 6 og 7.

Fonde stiftes og lovreguleres på en måde, der sigter på, at de i princippet skal kunne eksistere evigt. Det betyder, at fonde, under normale omstændigheder, kun kan uddele af deres overskud fra erhvervsdrift,

¹ Når vi skriver om fondslignende foreninger, mener vi en forening, der som led i sit hovedvirke foretager almennyttige uddelinger.

kapitalinvesteringer mv., så fonden ikke udhuler sit eget eksistensgrundlag. Det betyder også, at fondene kan have et langsigtet perspektiv i forhold til deres erhvervsdrift, partnerskaber og almennyttige aktiviteter.

HVOR MANGE FONDE OG FONDSLIGNENDE FORENINGER ER DER?

Ifølge Danmarks Statistik var der i 2024 i alt 8.738 fonde og fondslignende foreninger i Danmark. I det tal er fraregnet de offentlige fonde (statslige og kommunale fonde) samt investeringsfonde. Ud af de 8.738 var der:

- 1.406 erhvervsdrivende fonde
- 7.330 almene fonde og fondslignende foreninger^{2 3}

FONDES BIDRAG TIL SAMFUNDET

I Danmark har erhvervsdrivende fonde større betydning for erhvervslivet end i noget andet land, og i forhold til Danmarks størrelse har vi et stort antal fonde, der samlet uddeler milliarder af kroner til almennyttige formål. Kort sagt er fonde og fondslignende foreninger engageret i en bred vifte af aktiviteter, projekter og initiativer med samfundsgavnlig effekt.

Fonde og filantropi

Hvis en teatertrup vil opsætte en Holberg-komedie i Vejle, eller et lokalmuseum i Holbæk skal restaureres, sker det ofte med støtte fra fonde og fondslignende foreninger. Eller når der skal bygges en ny børnefløj til Rigshospitalet eller et musikhus i Aalborg.

Fonde og fondslignende foreninger støtter også fællesskaber blandt unge, forskning i hudsygdomme, diabetes og robotteknologi og meget andet. I 2024 bevilgede fondene og de fondslignende foreninger i alt 29,6 mia. kr., hvoraf 27,5 mia. kr. gik til almennyttige aktiviteter.

Fondene bidrager også til samfundet på andre måder end med almennyttige bevillinger. F.eks. under COVID-19-krisen stillede fonde op med særbevillinger og en meget konkret hjælp, bl.a. i form af en hurtig indsats for at imødekomme behovet for produktion af håndsprit og ressourcer til at organisere og finansiere opstilling af testcentre rundt om i Danmark.

Fonde og erhvervsdrift

De 1.310 fondsejede virksomheder står for en markant del af de private, danske virksomheders andel af beskæftigelsen, den danske eksport,

²Der er ingen oversigt over, hvor mange af de almene fonde, der har et almennyttigt formål skrevet ind i deres vedtægter. Hos skat kan man se, hvilke fonde, der har fået fradrag for almennyttige udbetalinger det pågældende år, men ikke alle almennyttige fonde foretager almennyttige udbetalinger hvert år. I perioden 1983 til 1991 eksisterede der et fondsregister over alle fonde. Det blev dog nedlagt som et led i en affbureaukratisering af det offentlige krav til virksomheders dokumentation.

³Danmarks Statistik trækker bl.a. informationer fra Det Centrale Virksomhedsregister (CVR-registret). I CVR-registret er der i enkelte tilfælde registreret fonde, der ikke længere eksisterer, hvilket betyder, at Danmarks Statistiks statistik ikke kan være 100 % præcis, når det gælder antallet af almene fonde.

værditilvæksten og investering i forskning og udvikling. I 2023 stod de danske, fondsejede virksomheder for en værditilvækst på 262 mia. kr., eller 18 % af den samlede værditilvækst i Danmark i 2023, 16 % af dansk eksport og beskæftigelse af knap 194.000 ansatte (eller 9 % af det samlede antal ansatte i den private sektor) i Danmark⁴. Hertil kommer skattebetalinger af egne og fondsejede virksomheders aktiviteter og tilbageløb af både skat og afgifter til stat og kommuner, når de almennyttige bevillinger bruges af bevillingsmodtageren til løn, varer og ydelser.

Flere erhvervsdrivende fondes vedtægter beskriver desuden, at den primære fondsejede virksomhed skal have hovedsæde i Danmark, sådan at tilhørsforhold og skattepligt forbliver i Danmark.

ET DYBERE KIG PÅ BEVILLINGER

Almennyttige og almenvælgørende bevillinger fra fonde og fondslignende foreninger er vokset markant det seneste årti.

Af de knap 29,6 mia. kr., der blev uddelt i 2024, gik 27,5 mia. kr. til almennyttige aktiviteter og her gik en stor del af midlerne til henholdsvis sundhedsformål (5,1 mia. kr.), natur-, miljø- og klimaformål (4,1 mia. kr.) uddannelse og folkeoplysning (3,6 mia. kr.) samt sociale formål (3 mia. kr.).

I 2024 blev der i alt givet 100.504 bevillinger til store og små projekter. Ifølge Danmarks Statistik stod 3.824 fonde og fondslignende foreninger bag bevillingerne, heraf 3.205 almene fonde og 618 erhvervsdrivende fonde. Tallet svinger år for år, bl.a. fordi der er mange små fonde i Danmark, der nogle gange uddeler med års mellemrum, frem for at uddele meget små beløb hvert år. Der er i øvrigt blevet færre almene fonde hvert år i de seneste 20 år.

UDVIKLINGEN I FILANTROPISKE ARBEJDSMETODER

I de seneste fem til ti år er der sket en større udvikling af filantropiske tilgange og arbejdsmetoder, samarbejde med andre fonde og med aktører, der også arbejder med samfundsudfordringer.

De fleste fonde og filantropiske foreninger bruger den traditionelle donation af penge til et konkret formål som del af deres filantropiske værktøjskasse. En stor del af fondene benytter den rene ansøgningsbaserede støtte. Andre har helt fjernet ansøgningsknappen fra hjemmesiden og opsøger selv projekter og samarbejdspartnere inden for konkrete områder, mens andre kombinerer den ansøgningsbaserede uddelingspraksis med egne strategiske indsatser.

Fondenes formidling af strategier, filantropiske målsætninger og konkrete projekter er også øget markant i de seneste 10-15 år, i takt med at deres filantropiske arbejde vokser og udvikler sig.

⁴ Kilde: Faktaark: Fondens danske erhvervsaktivitet, Fondenes Videnscenter m.fl.

Udviklingen inden for filantropien har været med til at bevare – og måske øge – den diversitet, der kendetegner fondslandskabet, da tilgangen til filantropi er noget, fondene i langt højere grad tager aktivt stilling til i dag. Diversiteten i det danske fondslandskab ses også i organisationsstrukturer, ansvarsområder, størrelsen på uddelinger, filantropiske støtteområder og i typen af aktiviteter og bevillinger.

FONDE OG SKAT

Flere fondsejede virksomheder er blandt Danmarks største skatteydere. Fondene er også selvstændigt skattepligtige, og beskattes i udgangspunktet efter selskabsskatteloven med 22 % indkomstskat af deres overskud – ligesom almindelige, danske virksomheder. De fleste fonde omfattes desuden af fondsbeskatningsloven, der har nogle særregler, der påvirker fondsbeskatningen. Det vedrører især muligheden for at få fradrag for almennyttige uddelinger:

Frdrag for almennyttige eller almenvelgørende uddelinger: Forenklet betyder uddelingsfradraget, at en fond, der uddeler 1 mio. kr. af sin skattepligtige indkomst til almennyttige formål, får et fradrag af sin skattepligtige indtægt på 1 mio. kr.

Konsolideringsfradrag: Konsolideringsfradraget betyder, at en fond, der uddeler 1 mio. kr. af sin skattepligtige indkomst til almennyttige formål, får et ekstra fradrag på 4 %. Formålet med konsolideringsfradraget er at sikre, at fondens grundkapital ikke udhules af inflation og administrationsomkostninger.

For fonde gælder også den såkaldte **transparensregel**, der betyder, at en fond kan vælge at sende overskuddet fra sin virksomhed op i fonden uden at betale skat af dette i virksomheden. Det sidestiller erhvervsdrivende fonde, der selv driver virksomhed direkte i fonden, med fonde, der har erhvervsdrift gennem datterselskaber. Hvis muligheden benyttes, er det en betingelse, at fonden anvender hele indkomsten til uddelinger til almennyttige formål inden for maksimalt fem år. De penge, der ikke er brugt til almennyttige uddelinger eller forbundne omkostninger efter fem år, beskattes.

Fondslignende foreninger og skat

Langt de fleste fondslignende foreninger er omfattet af selskabsskatteloven, men ikke af fondsbeskatningsloven. Reglerne for beskatning af fondslignende foreninger, der foretager almennyttige uddelinger, adskiller sig derfor på en række punkter i forhold til, hvad der gælder for fonde, der foretager almennyttige uddelinger.

Samtidig er der forskelle i beskatningen af forskellige former for fondslignende foreninger. For nogle fondslignende foreninger, der ejer virksomheder, gælder samme transparensregel som for fondene. Nogle fondslignende

foreninger har fradrag for alle almennyttige uddelinger, mens andre kun har fradrag for uddelinger til udvalgte formål inden for bl.a. kultur- og socialområdet.

GOVERNANCE OG GOD FONDSLEDELSE

Fonde er per definition selvejende, og det samme gælder for flere af de fondslignende foreninger. Samtidig er fonde også underlagt offentligt tilsyn af de relevante fondsmyndigheder, der bl.a. fører legalitetstilsyn med bestyrelsens arbejde (se side 6).⁵

At en fond eller forening er selvejende betyder, at ingen uden for organisationen har ejendomsretten til, eller bestemmende ret over, dens formue. Det er organisationens egne organer (f.eks. bestyrelse, repræsentantskab eller generalforsamling), der leder organisationen på baggrund af vedtægt og lovgivning mv.

Fondes vedtægter skal indeholde bestemmelser om, hvordan bestyrelsen udpeges. Det sker typisk ved selvsupplering eller ved at nogle uden for bestyrelsen udpeger (f.eks. en interesseorganisation) bestyrelsesmedlemmer eller ved kombinationer af disse metoder. Selvsupplerende vil sige, at det er den siddende bestyrelse, der vælger nye medlemmer.

I en fondslignende forening vælges bestyrelsen af medlemmerne, enten ved direkte valg (hvor alle medlemmer direkte vælger bestyrelsen) eller indirekte valg (hvor medlemmerne vælger et repræsentantskab, der så vælger bestyrelsen).

Tilsyn

Langt de fleste fonde er under tilsyn af Erhvervsstyrelsen og Civilstyrelsen. Det er deres opgave at føre tilsyn med, at fondene, og en del af de fondslignende foreninger, overholder egne vedtægter og gældende lovgivning.

Erhvervsstyrelsen er fondsmyndighed for de erhvervsdrivende fonde og er også registreringsmyndighed for de foreninger, der er omfattet af lov om visse erhvervsvirksomheder.

Civilstyrelsen er fondsmyndighed for de almene fonde og skal godkende formålsændringer i alle fonde.

Nogle fonde er efter særlige bestemmelser eller afgørelser underkastet fondstilsyn af andre myndigheder.

⁵ Andre selvejende organisationer er f.eks. uddannelsesinstitutioner, plejehjem eller pensionskasser.

Fondslignende foreninger har som nævnt også et medlemsdemokrati, hvor medlemmerne godkender årsregnskabet og fører intern kontrol med bestyrelsen. Foreninger, der er omdannede tidligere finansielle virksomheder, er underkastet Erhvervsstyrelsens tilsyn.

Vedtægten og stifters vilje

Det eller de formål, der er skrevet ind i en fonds stiftende vedtægter kaldes ofte for "stifters vilje". Det er de respektive fondsmyndigheder, der skal godkende, om et eller flere af formålene er almennyttige set fra et samfundsperspektiv. På den måde er vedtægten den kontrakt med samfundet, som fondens bestyrelse skal forvalte og sikre bliver overholdt.

For fondene er stifters vilje rammesættende for, hvad formuen kan bruges til, så længe fonden eksisterer. Fonde kan med andre ord ikke – eller kun med meget gode argumenter – få tilladelse af den relevante fondsmyndighed til at ændre grundlæggende i det formål, de er født med.

Der lægges stor vægt på at bevare stifters vilje, for at sikre, at de formuer stiftere lægger i en fond, ikke over tid anvendes til helt andre ting, end det oprindeligt var meningen. Nogle gange kan denne tilgang give udfordringer, hvis fondens oprindelige formål er blevet meget forældet eller på anden vis klart uhensigtsmæssigt for fonden. I den slags situationer giver fondslovgivningen mulighed for at fondsmyndigheden kan give tilladelse til at ændre det oprindelige formål til et, der er mere hensigtsmæssigt.

For de fondslignende foreninger er reglerne ikke helt så strikse. En forenings formål er bestemt af de stiftende medlemmer, og foreningen kan ændre formål, hvis det besluttet af den øverste myndighed (generalforsamling eller repræsentantskab) i overensstemmelse med vedtægternes bestemmelser, og hvis ændringerne ikke strider mod medlemmernes rettigheder. Er der tale om en forening, der er stiftet i forbindelse med omdannelse af en finansiell virksomhed, skal Erhvervsstyrelsen godkende vedtægtsændringer.

God fondsledelse

Siden 2014 har Komitéen for god Fondsledelse arbejdet for at styrke ledelsen af erhvervsdrivende fonde med fokus på øget transparens om fondenes forhold, og ved at bestyrelsen skal forholde sig aktivt til en række anbefalinger vedrørende kommunikation, bestyrelsessammensætning og vederlag til fondens ledelse.

Anbefalingerne er såkaldte "soft law", der fungerer efter princippet "Følg eller forklar". Et generelt øget fokus på værdien af god fondsledelse betyder, at langt de fleste fonde efterlever anbefalingerne. Anbefalingerne er udviklet til erhvervsdrivende fonde, men flere almene fonde og fondslignende foreninger vælger frivilligt at rapportere om deres tilgang til

anbefalingerne. Anbefalingerne kan downloades på www.godfondsledelse.dk.

FONDE KOMMER I MANGE TYPER OG STØRRELSER

Her findes en kort beskrivelse af nogle af de mest udbredte typer af fonde og fondslignende foreninger. Overblikket er ikke fuldstændigt, og der er nuancer, som af pladshensyn ikke er taget med. Afsnittet kan give en fornemmelse af, hvor stor forskel, der kan være på organisationer, vi i Danmark kalder en fond.

Erhvervsdrivende fonde: En erhvervsdrivende fond er en fond⁶, der ejer såkaldt bestemmende andel⁷ af en eller flere erhvervsvirksomheder eller driver egen virksomhed. Det er normalt, at en erhvervsdrivende fonds vedtægter pålægger fonden at bevare ejerskabet af en nært knyttet virksomhed og at sikre denne virksomheds overlevelse og trivsel. Det bliver ofte kaldt "engageret ejerskab". Stort set alle erhvervsdrivende fonde har også et eller flere almennyttige formål. Eksempler på erhvervsdrivende fonde er Carlsbergfondet, Augustinusfonden og Novo Nordisk Fonden.

Visse erhvervsdrivende fonde kaldes også operative fonde. Disse fonde deler ikke penge ud, men driver virksomhed med almennyttigt formål, som f.eks. børnehaver, sociale institutioner, museer og spillesteder. Da de får betaling for den ydelse, som børnehaven, museet eller spillestedet sælger, har de faktisk erhvervsdrift. Erhvervsstyrelsen er tilsynsmyndighed for de erhvervsdrivende fonde. Dog kan de "operative fonde" kan være underlagt socialtilsynene, Slots- og kulturstyrelsen eller anden offentlig myndigheds tilsyn.

Almene fonde: Almene fonde kaldes også "ikke-erhvervsdrivende fonde". En almen fond er en selvejende organisation, der ikke, eller kun i begrænset omfang, har erhvervsdrift og som er stiftet med egen formue og vedtægter. Vedtægterne beskriver fondens formål⁸ ⁹. Eksempler på almene fonde, der uddeler almennyttigt, er f.eks. Villum Fonden og 15. Juni Fonden. Civilstyrelsen er tilsynsmyndighed for almene (ikke-erhvervsdrivende) fonde.

Fondslignende foreninger (filantropiske foreninger): Fondslignende foreninger arbejder også med filantropi og foretager almennyttige uddelinger, men er

⁶ En stor del af de erhvervsdrivende fonde er såkaldt "operative fonde". Det vil sige, at de arbejder almennyttigt, men ikke foretager uddelinger, f.eks. som private herberger eller kulturhuse. Deres overskud går i stedet til drift og udvikling af det arbejde, som fonden udfører.

⁷ Betegnelsen "bestemmende andel" dækker over, at fonden skal eje en andel, der giver bestemmende indflydelse på virksomheden. Det vil f.eks. sige over 50 % af aktierne. Eller hvis der er tale om A- og B-aktier, en andel, som svarer til at have over 50 % af stemmerne i virksomheden.

⁸ Almene fonde kan være uddelende og operative ligesom de erhvervsdrivende fonde.

⁹ Almene fonde ejer ofte også dele af en eller flere virksomheder, men har ikke ejerandele, der giver bestemmende indflydelse.

samtidigt organiseret som foreninger med medlemmer. De kan også have erhvervsdrift. Det gælder bl.a. omdannede, tidligere finansielle virksomheder. Nogle af disse foreninger er stiftet med en selvstændig formue – f.eks. TrygFonden og Realdania – mens andre er såkaldte indsamlede foreninger, der modtager penge fra donationer og indsamlinger – f.eks. Dansk Blindesamfund og Hjerteforeningen. Der findes ikke en opgørelse over, hvor mange af de fondslignende foreninger, der foretager almennyttige uddelinger. Fondslignende foreninger har en anden juridisk organisationsform end fonde og er reguleret af en anden offentlig myndighed end de to fondsmyndigheder (Erhvervsstyrelsen og Civilstyrelsen).

Fonde etableret ved lov: Fonde, der er stiftet ved lov, er f.eks. statslige, kommunale eller halvoffentlige fonde, der helt eller delvist varetager offentlige opgaver og eventuelt er finansieret af stat eller kommune. Eksempler på kommunale fonde er fonde, der driver et lokalt spillested eller ungdomsboliger. Eksempler på statslige fonde er Innovationsfonden og Arbejdsmarkedets Feriefond. Det væsentligste kendetegn ved fonde stiftet ved lov mv. er, at de ikke nyder den samme grundlovsbeskyttelse som andre fonde over for indgreb fra statsmagtens (lovgiverens) side i form af nedlæggelse eller omorganisering.

Selvejende institutioner med uddelingsformål: Nogle selvejende institutioner har et uddelingsformål. De har ingen ejere og ingen medlemmer, der kan yde indflydelse, men de har heller ingen formue eller aktiver, og de uddeler således gaver og donationer, som de modtager.

Kapital- og investeringsfonde: Ordet fond bruges også om en række investeringsselskaber, som er privatejede finansielle virksomheder, og som ikke formelt set er fonde. De er ofte aktieselskaber, der har til formål at skabe afkast for deres investorer og tæller f.eks. kapitalfonde, venturefonde og hedge-fonde, og de har rent kommercielle formål.

Fondenes Videnscenter
C/O 5teSTED
Gothersgade 11, baghuset
1123 København K
CVR. 39192292
info@fondenesvidenscenter.dk

Se faktaark, analyser og meget mere på:
www.fondenesvidenscenter.dk